

MUHAMMED TEYMÛR'UN FÎ'L-KİTÂR İSİMLİ KISA ÖYKÛSÜNÜN FARKLI ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Gürkan DAĞBAŞI¹

Atıf/©: Dağbaşı, Gürkan (2017). Muhammed Teymûr'un Fî'l-Kitâr İsimli Kısa Öyküsünün Farklı Çevirilerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 2, Aralık 2017, ss.1409-1424

Özet: Çeviri eleştirisi, kaynak metin ile hedef dile çevrilmiş metnin karşılaştırmalı olarak çözümlenmesidir. Karşılaştırmalı çözümlemedeki amaç 'hata avcılığı' yapmaktan ziyade, çevirmenlerin kullandıkları stratejiler, normlar hakkında genellemeler yapabilmektir. Bu çalışmada Muhammed Teymûr'un Fî'l-Kitâr (في القطار) isimli kısa öyküsünün Rahmi Er, Musa Yıldız ve Erdiñ Doğru tarafından dilimize aktarılmış çevirileri yeterlilik ve kabul edilebilirlik bağlamında karşılaştırmalı çözümleme yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Kaynak metinden seçilen kesitlerin incelenmesi sonucunda çevirmen tercihlerine, çevirilerin hedef veya kaynak metin odaklılığına dair bir takım sonuçlara varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri eleştirisi, Karşılaştırmalı çözümleme, Muhammed Teymûr, Yeterlilik, Kabul edilebilirlik.

The Comparative Evaluation of Translations of Muhammad Taymur's Short Story Named "Trende" in Different Languages

Citation/©: Dağbaşı, Gürkan (2017). The Comparative Evaluation of Translations of Muhammad Taymur's Short Story Named "Trende" in Different Languages, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 10, Issue 2, December 2017, pp.1409-1424

Abstract: Translation criticism is the comparative analysis of source text and text translated to target language. Aim of the comparative analysis is making generalization about strategies and norms which applied by the translators, instead of hunting mistakes. In this study, Muhammad Taymur's Fî'l-Kitâr (في القطار) named short story's translations by Rahmi Er, Musa Yıldız and Erdiñ Doğru analyzed by using comparative analysis in terms of competence and acceptability. Examination of selected sections of the source text resulted in an interpretation of the translator preferences, translations of the target or source text focus.

Keywords: Translation criticism, Comparative analysis, Muhammad Taymour, Competence, Acceptability.

Makale Geliş Tarihi: 07.03.2017/ Makale Kabul Tarihi: 14.11.2017

¹ Öğr. Gör. .Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e-posta: gdagbası@karatekin.edu.tr

I. GİRİŞ

Çeviri eleştirisinin tanımına dair bir kavram kargaşası olduğu aşikârdır. Bu kargaşanın temelini, bu alanda kullanılan kavramlar arasında bir uyum olmaması, çeviri eleştirisinde bulunan kuramcılarının nesnellikten uzak olup kişisel fikirlerini ön plana çıkarmaları, yazın metinlerini yanlı olarak yorumlamaları ve böylece birtakım sonuçlara varmaları oluşturmaktadır (Yücel, 2007:40). Çeviri eleştirisinde karmaşık bir süreç yaşanır. Yazın çevirisinin eleştirisi söz konusu olduğunda ise bu kavram kargaşası, bu belirsizlik artar. ‘Rahat okunur, özgün yapıta bağlı, yazarın sesini aktaran, orijinalinden daha başarılı, akıcı’ türünde övücü ya da yeric nesnel yargılarla yazın çeviri eleştirisi yapıldığı zannedilir. Bazen de bu genelleyici yüzeysel tutum, kendine biraz nesnellik süsü vermek ister. Falanca sözcüğün ya da deyimmin çevirisi şöyle yapılmış, oysa doğrusu şudur türünden bir yanlış avcılığına da yeltenir (Göktürk, 2011:89). Ayrıca yazınsal metin çevirilerinde metinlerin çok anlamlı, yoruma açık, estetik değeri yüksek, karmaşık yapıya olması; metinlerin dile, kültüre, tarihe özgü etmenlerin etkisinde yazılması nesnel bir çeviri eleştirisi ölçütünün oluşmasına engeldir. Bütün bunların içine eşdeğerlik, uygunluk, işlevsellik, dil içi ve dil dışı ölçütlerin farklılığı, eleştirinin ne amaçla yapıldığı, çeviri eleştirisinde çevirmen, kültür, siyaset, metin dışı etmenlerin gözetilip gözetilmediği gibi konular, kaynak ve hedef odaklılık gibi göreceli birçok kavram da dâhil olduğunda çeviri eleştirisi süreci iyice zorlaşmaktadır. Çeviri eleştirisinin kim tarafından yapıldığı, eleştirinin kime seslendiği, nerede yayımlandığı ve hangi amaçla yapıldığı da çeviri eleştirisini belirleyen önemli etmenlerdir.

Çeviri biliminde ortaya konulduğu şekliyle çeviri eleştirisi yapabilmek için bu uğraşın sınırlarını ve gerektirdiklerini çok dikkatli bir şekilde belirlemek gerekir. Her şeyden önce çevirmen, çeviri uğraşının neler gerektirdiğini, çevirmenin görevinin ne olduğunu, çeviri sorunlarının hangi yöntemlerle aşılabileceğini bilmeli; hedef dil ve kültürdeki çeviri geleneğini tanımalıdır (Aksoy, 2002:166). Çeviri yapının amaç dil yazın geleneğinde nerede, nasıl bir yer aldığı da bir diğer önemli noktadır. Kuramsal yönden de çevirmenin eşdeğerlilikleri seçerken hangi ilkeleri izlediği, özgür ya da metne bağlı nasıl bir yol tuttuğunu söylüyorsa, bununla ne demek istediği üzerinde durulması gereken konulardır.

Bazı çeviri eleştirilerinde, ürüne ya da çeviri sürecine hiç değinilmeden adeta çeviri metni temel alarak herhangi bir nesnel bulguya dayandırılmaksızın kaynak metin hakkında birtakım yargılara varılmaktadır. Bu tür çalışmalarda genelde nesnel ve dizgesel ölçütler kullanılmamakla birlikte, çevirinin kaynak metne anlamsal bazda ne kadar sadık bir aktarımı olması gerektiği anlatılmakta; hedef dil, kültür, hedef dilin yazımsal geleneği göz ardı edilmektedir (Aksoy, 2001:2).

Çeviri eleştirisinde çevirmenin, kaynak metin ve dilin eşdeğerliliklerinin oluşup oluşmadığıyla değil; çeviri ürünü etkileyen hedef dil ile ilgili dizgelerin çeviri sürecinde nasıl yer aldığı ile ilgilenmesi daha doğru bir yaklaşımdır. Bu kapsamda ele alınan 'eşdeğerlik' kavramı Hans Vermeer'e göre kodlanmış dilsel göstergelerin değil; onların anlam ve/veya etki değerlerinin bir yerden bir yere gönderilmesidir (Vermeer), 1988:47).

Popoviç (1970, s. 79) ise çeviri eleştirisine farklı bir taraftan yaklaşmış, eleştiride kati bir şekilde doğru ya da yanlıştan söz etmek yerine *seçimlerden* bahsetmiştir. Çünkü çeviride bize garip ya da farklı gibi gelen şeyler hedef ve kaynak dilin yazımsal konumlarının farklılıklarından kaynaklanabilir. Bu süreçte çevirmen birtakım seçimler yapar, bazı kararlar alır. Her ne kadar çevirmen kaynak metne sadık kalmaya gayret etse de iki dil arası farklılıklardan dolayı çeviri etkinliğinde kendisini kurtaracak kaydırmalara da yönelebilir.

Kaynak ve hedef metinleri inceleyip "yanlış" bulmak kimilerine göre çarpıcı bir yol olsa da aslında kuramsal açıdan bakıldığında yanlış-doğru ayrımı yapmanın çeviri eleştirisinde bir yeri yoktur. Yanlış- doğru ayrımından ziyade çeviri etkinliğini bir süreç olarak ele alıp bu süreçte meydana gelen değişiklikleri, ayrımları, çevirinin kendi dinamiklerine göre betimleyip tanımlamak çok daha gerçekçi ve yararlı sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır (Paker, 1988, s. 131).

Berman ise (1984, s. 11), çeviri eleştirisi için altı basamaklı bir plan hazırlamıştır:

- 1- Çevirisi yapılan metnin okunması ve tekrar okunması,
- 2- Kaynak dildeki metnin okunması,
- 3- Çevirmenin izinin sürülmesi (kendi içinde üçe ayrılmaktadır),
  - a) Çevirmenin çeviri etkinliğine yönelik tutumunun takip edilmesi,
  - b) Çeviri projesinin incelenmesi,
  - c) Çeviri ufkunun incelenmesi,
- 4- Çevrilen metnin incelenmesi,

- 5- Çevirinin kavranması,
- 6- Yapıcı eleştiri.

Savory'nin (1957, s. 40-41) şu sözleri yazın çevirisi eleştirmenlerine yol gösterecek niteliktedir.

“Farz edelim ki, Ruskin’in karakteristik bir sayfasının sadakatli bir tercümesini yapmaya muvaffak olduk. Sonra bunu tenkit etmeleri için iyi tahsil görmüş iki Fransız dostumuza verdik. Bunlardan birisi İngilizceyi hemen hemen hiç bilmiyor, ötekisi ise dilimizi çok iyi biliyor. Birincisi: “-Güzel bir tasvir! Kim yazmış bunu? İkincisi ise “-Pasajı pek hatırlamıyorum ama, bu mutlaka Ruskin’den olacak.” derse üslup bakımından tercümemizin idealizmden uzak olmadığına güvenebiliriz”.

Şiir çeviri eleştirisi de dahil olmak üzere yazın çevirisi eleştirisinde yanlış-doğru, güzel-çirkin, yeterli-yetersiz gibi nesnellikten uzak değerlendirmelerin bir değeri yoktur. Eleştiri yapılırken sadece kelime düzeyinde yorumlamalardan kaçınılmalı; çevrilen şiirin genel havasına, özüne, şairin iletmek istediği mesajı tüm sessel öğeleriyle birlikte hedef dile ne ölçüde aktarabildiğine bakılmalıdır. Çeviri eleştirisi yapılırken çevirmenler nesnel ölçütler olmadan eleştirilmemeli, Hasan Ali Yücel’in “Her anlayış bir yaratma olduğuna göre, iyi bir mütercim büyük bir müellif kıymetindedir” (1940, s. 2) sözü hatırlanmalıdır.

Toury (1980, s. 51-62) çeviri eylemini başlangıcından bitişine kadar şekillendiren birtakım normların olduğunu dile getirmektedir. Süreç öncesi normlar, çeviriye başlamadan önce çevirmen tarafından alınan kararları kapsar. Çevrilecek metnin seçilmesi, çevrilecek metnin hangi kaynaklardan alınacağı, çevrilecek metnin türünün ne olacağı, çevirinin doğrudan kaynak metinden mi yoksa ara dilden mi yapılacağına ilişkin normlardır.

Çeviri süreci normları, çevirmenin çevirisini yaparken aldığı kararları yöneten normlardır. Çeviride dilin nasıl kullanılacağı, metnin bütünlüğünün korunup korunmayacağı, içeriğin metne dağılımının nasıl olacağı gibi kararlar bu normla ilgilidir.

Öncül normlar ise çevirmenin çeviriye ilişkin takındığı ilk tavırdan hareketle, çevirmenin kaynak metne ve içerdiği normlara mı yoksa hedef dizgede etkili olan normlara mı öncelik verdiğiyle alakalıdır. Bu bağlamda karşımıza “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik” kavramları çıkmaktadır. Eğer çevirmen, öncül normu doğrultusunda kaynak dizge normlarına öncelik verdiyse “yeterli”; hedef dizge normlarına öncelik verdiyse “kabul edilebilir” bir çeviri metni ortaya koyacaktır. Diğer bir ifadeyle “yeterlilik” kavramıyla kaynak

metne sadık kalınması, “kabul edilebilirlik” kavramıyla erek dilin ilke ve kurallarına uygunluk kast edilmektedir. Çeviri çalışmalarında bu kavramlardan birine ağırlık verilirken diğeri üzerinde daha az durulabilmektedir. Asıl amaç, her durumda bir eşdeğerlik sağlamaktır. Çeviri eleştirisinde eleştirmen, çevirmenin çeviri sürecinde bu iki kavramdan hangisine ağırlık verdiğini belirleyerek çevirinin “yeterli” mi yoksa “kabul edilebilir” mi olduğunu ortaya koyabilmelidir (Yalçın, 2003:36-37). Eleştirmen bunu yaparken çevirmenin çevirisinde kullandığı çeviri stratejilerini de göz önünde bulundurmalıdır.

Karşılaştırmalı çözümlemede amaç kaynak metindeki anlamların, çevirmenin hangi seçimleri ışığında hedef dilde yaratabildiğinin nedenlerini ortaya koymaktır. Bu süreç içinde aşağıdaki noktalar önem kazanır:

- a) Eleştirmen, değerlendirme sürecinde çevirmenin dil ile ilgili seçimlerini bir bütünlük içinde ele almalı,
- b) Eleştirmen, çevirmenin hedeflediği okuyucu kitlesinin beklentisi ve beğenisine göre belirlediği çeviri yöntemini ortaya koyabilmeli,
- c) Eleştirmen, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik seçimlerini ve tutumlarını belirleyebilmelidir (Broeck, 1985:54-63).

Van den Broeck'a göre ilk aşamada kaynak ve çeviri metinler karşılaştırılır. Bu inceleme sessel, sözcüksel ve söz dizimsel düzeyleri, dil değişkenlerini, söz sanatlarını, anlatsal yapıları, şiirsel yapıları, metinsel imleri, kurgusal özellikleri ve benzeri öğeleri kapsar. İkinci aşamada kaynak metinde bulunan özellikler çeviri metinde aranır. (Aksoy, 2001:4-5).

Arapçadan Türkçeye yapılan yazın çevirisi nicelik olarak henüz istenen düzeyde olmamakla birlikte günden güne iki dil arasında yapılan çevirilerin sayısı artmaktadır. Suçin, *el-edebu'l-arabi fi'l-luğati't turkiyye* (2014:194-221) başlıklı makalesinde bu konuya dair ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Arapça-Türkçe arasında yapılan çevirileri inceleyen, eleştiren veya karşılaştıran eser sayısı ise yok denecek kadar azdır. Özcan (2015) ve Yıldız (2010)'ın makaleleri de çeviri eleştirisiyle ilgili az sayıdaki çalışmalardandır.

II. YAZAR

Muhammed Teymür, 1892 yılında Kahire'de doğmuştur. Türk asıllı aristokrat bir aileye mensuptur. Her ne kadar tıp eğitimi almak için Berlin'e gönderilse de tıp eğitiminden vazgeçip hukuk tahsil üzere Paris'e gitmiştir. Paris'te tiyatro ve edebiyatla ilgilenmiştir. 'Modern Ekol'ün öncülerinden olan Teymür, öykülerindeki malzemelerini çiftçilerden ve

gördükleri baskılardan, memurlardan ve yolsuzluklardan, kadınlardan ve yaşadıkları sorunlardan almıştır (Yıldız, 2002:46). Çağdaş Arap edebiyatında kısa hikâye türünün gelişiminde ve Mısır'da 'Milli Edebiyat' hareketinin oluşumunda öncü rol oynamıştır. Ayrıca Arap tiyatrosunun gelişimine de katkıda bulunmuştur (Er, 2012:150). Anlaşılır ve edebi sanatlardan uzak bir dille öykülerini yazmıştır. 1921 yılında vefat eden yazarın öyküleri ölümünden sonra 'Gözün Gördükleri' adıyla bir koleksiyonda toplanarak yayımlanmıştır.

III. YAPIT ESER

Muhammed Teymûr'un *Fi'l Kitâr* adlı öyküsü genel olarak modern Mısır edebiyatının ilk kısa öyküsü olarak kabul edilir. Eser özelde Mısır, genelde Arap edebiyatına büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Mısır toplumunda yaşanan değişimi, eğitimin yaygınlaştırılması ve çiftçilerin eğitilmesi konusunda çeşitli toplumsal kesimlere mensup kişilerin görüşlerini yansıtmaya açısından gerçekçidir. Alanında ilk olması bakımından öncü bir rol oynamıştır (Yıldız, 2002:51). Eseri kısaca şöyle özetlemek mümkündür:

'Güzel bir sabah yazar, can sıkıntısını gidermek için tren istasyonuna gider ve kasabaya giden bir trene biner. Tren hareket etmeden önce yazarın bulunduğu kompartımana bir din adamı, genç bir öğrenci, şık giyimli bir bey, yaşlı bir adam biner. Bir sonraki istasyonda bir muhtar diğerlerinin bulunduğu kompartımana oturur. Yolculuk sırasında gazetede yer alan eğitimde seferberlik haberi aralarındaki konuşmanın gündemini oluşturur. Konuşmada yazar, öğrenci, ve şık giyimli bey çiftçilerin eğitimini savunurken; din adamı, yaşlı adam ve muhtar bunun aksini düşünmektedir. Yolculuk hararetle tartışmalarla devam ederken öykü yazarın bir istasyonda inmesiyle son bulur'.

Bu makaleye konu olan *Fi'l Kitâr* isimli kısa öykünün Arapçadan Türkçeye yapılmış üç farklı çevirisi vardır. Zikredilen öykü, Er (2012) tarafından Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi içinde "Trende" başlığıyla; Doğru (2002) tarafından Onuncu Günde Kaplanlar isimli çeviri seçkisi içinde yine "Trende" başlığıyla çevrilmiştir. Yıldız (2002) ise, Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un *Fi'l-Kitâr*'ı adlı makalesinin sonuna bu öykünün çevirisini "Trende" başlığıyla eklemiştir.

IV. ÇEVİRMENLER

Yazın çevirisi, birçok açıdan çevirmeni kaynak metnin sınırlarını aşmadan yaratıcı olmaya zorlar. Yazın çevirmeni yazını iyi tanımalı, üzerinde çalıştığı çevirinin hangi amaçla yapıldığını bilmeli, yazın sahibinin üslubuna hâkim olmalıdır. Yapacağı çeviriyi hedef dilde okunabilir ve kabul edilebilir kılmak da iyi bir çevirmenin özelliklerindedir. Birçok kişi tarafından algılandığı gibi - yanlış bir yaklaşım olsa da- iyi çevirmen kaynak metne en yakın çeviriyi yapan değil yazın sahibinin düşüncesine, amacına en yakın olabilen ve amaç dilde yazının yaptığı etkiyi, hedef dilde yaratabilen kişidir. Bununla birlikte çevirmen, yorumu ne kadar geniş olursa olsun metni açıklama adına metnin aşırı yorumunu yaparak kaynak metnin çevirisini aşmamalıdır (Tosun,2007:176).

Bu aşamada, *Fî'l Kitâr* adlı yazını Arapçadan Türkçeye çeviren üç çevirmen hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır. Rahmi Er, Musa Yıldız ve Erdinç Doğru akademisyen kimlikleriyle ön plan çıkan, Arap dili ve edebiyatı alanında ülke çapında tanınan isimlerdir. Her üç akademisyenin de çeviri üzerine çalışmaları vardır. Bunlara örnek olarak Rahmi Er'in *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi* (2012-Arapçadan Türkçeye yapılmış şiir, kısa öykü, hikâye çevirilerini kapsamaktadır), Erdinç Doğru'nun *Onuncu Günde Kaplanlar* (2010-Arapçadan Türkçeye yapılmış kısa öykü, hikâye çevirilerini kapsamaktadır), Musa Yıldız'ın *Çeviri Kılavuzu* (2005-Çeviriye dair dilbilgisel kurallar ve örnek metin çevirileri yer almaktadır) isimli eserlerini gösterebiliriz. Bunların dışında üç çevirmenin çeşitli dergilerde yayınlanmış çeşitli çevirileri de vardır.

V. SEÇİLİ KESİTLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çeviri eleştirisi, bir yöntem çerçevesinde ilerleyeceğine göre karşılaştırmalı çözümlene yapabilmek için kaynak metinden belirli kesitlerin seçilmesi gerekmektedir.

Makalenin bu bölümünde Fî'l-Kitâr' başlıklı kısa öykünün Türkçeye yapılan çevirilerinden kesitler seçilmiş ve bu kesitler üzerinden çevirmen tercihlerine, çevirilerin hedef veya kaynak metin odaklılığına dair bir takım çıkarımlar yapılmıştır.

Mekkî, (1985:108)	والناس يسبرون في الطريق و قد دبت في نفوسهم حرارة العمل، و أنا مكتئب النفس أنظر من النافذة لجمال الطبيعة وأسائل نفسي عن سر اكتئابها فلا أهتدي لشيء
Yıldız (2002:51)	İnsanlar, çalışma aşkı içlerinde depreşerek yolda yürüyorlardı. Ben ise üzgün bir halde pencereden tabiatın

	güzelliğini seyrediyor; kendi kendime üzüntümün sırrını sorguluyor ancak bir sonuca varamıyordum
Er (2012:150)	İnsanlar caddelerde, içlerinde yanan çalışma azmiyle yürüyorlar. Bense karamsar bir ruh hali içinde pencereden doğanın güzelliğine bakıyor ve kendi kendime bu karamsarlığımın nedenini soruyorum. Ama bir neden bulamıyorum
Doğru (2002:27)	İnsanlar büyük bir telaşla işyerlerine doğru yürüyorlardı. Ben ise üzgün bir şekilde dışarıdaki güzel tabiatı seyrediyordum ve bir türlü cevap veremediğim bu üzüntünün sebebinin soruyordum kendime

Yazının giriş cümlesine baktığımızda yazarın *ben dili* kullandığını, her üç çevirmenin de bu dile uygun çeviriler yaptığını görüyoruz. -حرارة العمل- tamlaması bu çeviri cümlesinde belki de en dikkat çekici yer olarak karşımıza çıkıyor. Sözlük anlamıyla ‘çalışma ateşi’ diye çevrilebilecek yapıyı Doğru’nun ‘büyük telaş’ olarak kaydirdiğini görüyoruz. Bu çeviri, kişilerin o anki durumunu somut bir şekilde ortaya koymak için tercih edilmiş olabilir. Tamamen hedef dil odaklıdır. Er ise aynı tamlamayı ‘çalışma azmi’ şeklinde olumlu bir göndergesel çağrışımla Türkçenin günlük kullanımına uygun bir şekilde kaydirmiştir. Yıldız da aynı benzer şekilde ‘çalışma aşkı’ söz öbeğini tercih ederek kişilerin işlerine olan bağımlılığını vurgular bir çeviri yapmıştır.

Mekkî, (1985:108)	وأنا لا أعلم إلى أي مكان تقودني قدماي إلى أن وصلت إلى محطة باب الحديد
Yıldız (2002:51)	Ayaklarımın beni nereye götürdüğünü bilmeden Bâbu’l-Hadîd istasyonuna varıncaya dek yürüdüm
Er (2012:150)	Ayaklarımın beni nereye götüreceğini bilmeksizin bir müddet yürüdüm ve sonunda Bâbu’l-Hadîd istasyonuna vardım
Doğru (2002:27)	Ayaklarımın beni nereye sürüklediğinden habersiz Demirkapı İstasyonu’na dek yürüdüm

Doğru, kaynak metindeki yer ismini (باب الحديد) Türkçeleştirmeyi tercih ederken Yıldız ve Er orijinal ismi okunduğu gibi hedef metne taşımıştır. Kaynak metindeki özel isimlerin hedef metinde orijinal halleriyle yer almasının daha yerinde bir tercih olacağı söylenebilir.

Ayrıca bu cümlede Er, diğer çevirmenlere nazaran daha serbest bir çeviriyi benimsemiştir ve hedef metinde oluşturduğu cümleye 'bir müddet', 'sonunda' gibi eklemelerde bulunmuştur. Bunun tam tersi olarak da Doğru, kaynak metindeki وصلت fiilini eksiltmiştir. Yıldız'ın çevirisi ise sözcüksel düzeyde eşdeğerlik bakımından ekleme ve eksiltmelerin olmadığı, kaynak metne yakın bir çeviri olmuştur.

Mekki, (1985:109)	له عينان أقل أجفانهما الكسل، فكأنه لم يستطع من النوم بعد
Yıldız (2002:51)	Göz kapakları tembellikten kapanmaktaydı. Hâlâ uykusundan uyanmamış gibiydi
Er (2012:151)	Sanki daha uykusundan uyanmamışçasına tembellikten göz kapakları kapanyordu
Doğru (2002:28)	Göz kapakları sanki uzun süre uyumamış gibi yorgunluktan düşüyordu

Üç çeviri de kaynak metindeki anlatıyı tam olarak yansıtmaktadır. Yıldız kaynak metinde olduğu gibi iki kısa cümleyle çeviri yaparken Er ve Doğru çeviriyi tek cümle olarak hedef metine taşımışlardır. Yıldız ve Er kaynak metne yakın dururken Doğru, hedef metne daha yakın ve daha serbest bir çeviriyi tercih etmiştir.

Mekki, (1985:109)	ولعل انشغالي بروية الأستاذ منعني أن أرى الشاب ساعة دخوله
Yıldız (2002:52)	Herhalde hocayı izleyişim gencin ne zaman girdiğini görmemi engellemiş olmalı
Er (2012:151)	Üstatla meşgul oluşumdan olacak, delikanlıyı içeri girerken fark edememiştim
Doğru (2002:28)	Sanırım bu adamla meşgul olmamdan dolayı gencin kompartımana girişini fark edememiştim

Burada her çevirmenin farklı tercihler yaptığını görüyoruz. الأستاذ kelimesini Yıldız 'hoca', Er 'üstat', Doğru 'adam' olarak kaydırmıştır. Yazının bütünü incelendiğinde الأستاذ kelimesinin din görevlisi (imam-hoca) anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Er'in tercih ettiği 'üstat' kelimesinin hedef dil okuyucularının zihninde acaba işaretler bırakabileceği kanısındayım. Çünkü ister edebi dilde isterse sokak dilinde olsun 'üstat' farklı anlamlara gelebilecek bir kelimedir. Burada Er'in seçimini kaynak

metne sadakatın yönlendirdiğini söyleyebiliriz. Yıldız'ın tercihi ise olay örgüsüne tamamen uyan ve yerinde bir tercih olmuştur. Doğru ise 'adam' kelimesiyle öyküde bahsedilen kişiyi genelleştirmiştir.

Mekki, (1985:109)	هو يتفخر في مشيته و يردد أنشودة طالما سمعتها من باعة الفجل والترمس
Yıldız (2002:52)	Kibirli kibirli, turp ve acıbakla satıcılarından duyduğum türküyü söyleyerek yürüyordu
Er (2012:151)	Kibirli kibirli yürüyor, turp ve bakla satan seyyar satıcılardan sıkça duyduğum bir türküyü mırıldanıyordu
Doğru (2002:28)	Böbürlenerek yürüyor ve sık sık seyyar satıcılardan duymuş olduğum bir ezgiyi mırıldanıyordu

Yazında geçen karakterlerden biri olan 'beyefendinin' halini anlatan bu cümlede Yıldız, kelimesi kelimesine çeviri yapmıştır. Çeviride eksiltme ve ekleme yoktur. Yıldız, kaynak metne odaklanmıştır. Er ise diğer çevirilerden daha geniş bir anlatımla okuyucunun zihninde bulanıklığa izin vermeden daha kapsamlı bir çeviriyi tercih etmiştir. Doğru ise hedef dile yakın durarak ve kaynak metindeki bazı kelimeleri eksilterek çeviri yapmayı tercih etmiştir.

Mekki, (1985:110)	كانما على رؤسنا الطير
Yıldız (2002:52)	Sanki başımızda kuş varmış gibi
Er (2012:152)	Sanki başımızın üstünde kuş varmış gibi
Doğru (2002:29)	Sanki başımızın üstünde kuş varmış da biz onu ürkütmek istemiyormuşuz gibi

Öykünün akışı içinde kompartımandaki kişilerin durumlarını anlatan cümlede Doğru, geniş bir açıklamayla yapmıştır. Belki de anlaşılacak kaygısıyla veya olayın zihinlerde tam olarak canlanmasını sağlamak amacıyla böyle bir tercihte bulunmuştur. Er ve Yıldız ise kaynak metni olduğu gibi hedef metne taşımıştır.

Mekki, (1985:110)	مكت الشركسي قليلا يقرأ الجريدة ثم طواها وألقى بها على الأرض و هو يحترق من الألم
Yıldız	Çerkez, kısa bir süre gazete okumaya devam etti. Sonra

(2002:53)	gazeteyi içinde bir ateş hissederek buruşturup yere attı
Er (2012:152)	Çerkez kısa bir süre gazeteyi okuduktan sonra katlayıp yere fırlattı. Üzüntüden kahrolmuş bir halde
Doğru (2002:30)	Çerkez bir süre oturduktan sonra gazeteyi buruşturup üzgün bir şekilde yere attı

Kaynak metindeki *هو يحترق من الألم* cümlesini Yıldız 'içinde bir ateş hissederek' şeklinde hedef dil odaklı çevirmiştir ve kişinin kızgınlığına, aşırı sinirlenmesine dikkat çekmiştir. Er, aynı cümleyi 'üzüntüden kahrolmak' olarak kaydırmıştır ve sinir, kızgınlıktan ziyade özellikle de 'kahrolmak' kelimesiyle üzüntünün büyüklüğüne vurgu yapmıştır. Doğru ise bu cümle için 'üzgün' olarak yalın bir şekilde ve kaynak metindeki duygu yoğunluğundan uzak bir durumda hedef metne kaydırmıştır.

Mekki, (1985:111)	و هل من علاج أنجع من التعليم
Yıldız (2002:53)	Eğitimden daha faydalı bir tedavi mi var
Er (2012:153)	Eğitimden daha yararlı ilaç mı olur
Doğru (2002:30)	Eğitimden daha geçerli bir çözüm mü var

Doğru, hedef dil odaklı bir çeviriyi tercih ederek diyalogun akıcılığını ve doğallığını yansıtmıştır. Er ve Yıldız ise kaynak metne sadık, eksiltme ve eklemelerin olmadığı bir çeviri yapmışlardır. Dikkat çekici bir tercih de *علاج* kelimesinin Er tarafından 'ilaç'; Yıldız tarafından 'tedavi' olarak kaydırılmasıdır.

Mekki, (1985:111)	وأرادت أن أجيب الشركسي ولكن العمدة حفظه الله كفاني منونة فقال للشركسي و هو يتنسم ابتساماً صفراء
Yıldız (2002:53)	Çerkez'e cevap vermek istedim. Ancak muhtar – Allah onu korusun- beni cevap verme zahmetinden kurtardı. Yapmacık bir tebessümle Çerkez'e
Er (2012:153)	Çerkez'e cevap vermek istedim. Ama muhtar, sağ olsun, beni cevap verme zahmetinden kurtarıp gevrek gevrek gülümseyerek Çerkez'e

Doğru (2002:31)	Çerkez'e cevap vermek istedim. Fakat muhtar – Allah onu korusun- beni cevap verme sıkıntısından kurtardı ve Çerkez'e acı bir şekilde tebessüm ederek
--------------------	--

Buradaki çevirilerin neredeyse birbiriyle aynı olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bir noktada çevirmenler olay örgüsüne göre farklı çeviri yapmayı tercih etmişlerdir: ابسامة صفراء tamlaması 'gevrek gevrek gülümseme, yapmacık bir tebessüm ve acı bir tebessüm' olarak hedef dile aktarılmıştır. Yazının örgüsü içinde muhtar karakteri kendini beğenen, çiftçileri aşağılayan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Er, muhtarın kaypaklığına gönderme yaparken Yıldız, muhtarın sinsiliğine, yapaylığına dikkati çekmiştir. Doğru'nun çevirisinde ise muhtarın üzülmesine rağmen tebessüm edişine vurgu yapılmıştır. Ayrıca Er, الله حفظه ifadesini Türkçenin günlük konuşma diline yakın bir şekilde 'sağ olsun' şeklinde kaydırmıştır. Bu söz öbeği Doğru ve Yıldız tarafından kaynak dil odaklı çevrilmiştir.

Mekki, (1985:112)	الفلاح يا حضرة العمدة
Yıldız (2002:54)	Ey muhtar hazretleri! Çiftçi...
Er (2012:154)	Sayın muhtar! Fellah...
Doğru (2002:32)	Muhtar efendi! Çiftçi...

Bu cümlede hikâyenin kahramanlarından biri olan öğrencinin kızgınlığını, Çerkez'le alttan alta dalga geçişini anlatmaktadır. Bu durumu özellikle Yıldız'ın çevirisinde hissedebilmekteyiz. Er'in metne sadakat duygusuyla الفلاح kelimesini kaynak metinden hedef dile aynen aktarması da göze çarpmaktadır.

Mekki, (1985:112)	نام و قام فوجد نفسه قائم ومقام
Yıldız (2002:54)	Uyudu, kalktı ve kendini kaymakam sandı
Er (2012:154)	İki kelime öğrenmekle kendini adam sanıyor
Doğru	Yatıp kalkmış ve kendisini bir makam sahibi olarak

(2002:32)	bulmuş
-----------	--------

Deyimleri, atasözleri çevirmek belki de yazın çevirisinde en zor noktalardan biridir. Burada da üç çevirmenin de farklı tercihler yaptığını görmekteyiz. Tartışma ortamında geçen bir durumda aslında her üç çeviri de anlamsal olarak doğrudur. Er, tamamen hedef dil varlığından yaralanarak çevirisini oluşturmuştur. Kelimeleri çevirmek yerine kültürel öğeleri de dikkate alarak durumu anlatan Türkçedeki deyimini kullanmıştır. Doğru, kaynak metne tamamen sadıkken Yıldız, kaynak ve hedef dil harmanlaması bir cümle oluşturmuştur. Yani kaynak metnin ilk yarısını birebir çevirirken ikinci yarısını hedef dil Türkçeye göre çevirmiştir.

Mekki, (1985:113)	ولم يبق في قوس الشركسي مترع
Yıldız (2002:54)	Çerkez'in dağarcığında söyleyecek bir şey kalmadı
Er (2012:155)	Çerkez'in yanında atacak ok kalmamıştı
Doğru (2002:32)	Çerkez'in dağarcığında laf kalmamıştı

Burada da metne sadakat mi yoksa hedef dile yakınlık mı durumuyla karşılaşmaktayız. Er'in kaynak metinden çıkmayarak çeviri yaptığı görülmektedir. Yıldız ve Doğru ise kaynak metindeki anlatının hedef dilde nasıl söyleneceğine odaklanmışlardır.

Mekki, (1985:113)	قال النبي عليه الصلاة والسلام لاتعلموا أولاد السفلة العلم
Yıldız (2002:55)	Alt tabakadan insanların çocuklarına ilim öğretmeyiniz
Er (2012:155)	Aşağılık insanların çocuklarına ilim öğretmeyiniz
Doğru (2002:33)	Alt tabakadaki insanların çocuklarına ilim öğretmeyiniz

Kaynak metinde bir hadisi şerif olarak geçen cümlede السفلة kelimesinin Türkçeye çevrilişinde çevirmenler arasında fark vardır. Yıldız ve Doğru bu kelimeyi 'alt tabaka' olarak kaydırırken Er'in tercihi 'aşağılık' olmuştur. Bu tercihe, hikayenin örgüsü de dikkate alarak aşırı yorumlama denilebilir.

Çünkü Hz. Peygamberin insanlar için ‘aşâğılık’ ifadesini kullanması pek olası durmamaktadır. Ayrıca öykünün bağlamında kast edilenin aşâğılık insanlardan ziyade alt tabakadaki insanlar olduğu açıktır.

SONUÇ

Çeviri eleştirisinde amaç, yanlış çözümlemesi ya da *hata avcılığı* değildir. Çevirmenin tercihlerini, yazını, yazın sahibini, yazının yazılış amacı gibi faktörleri göz ardı etmeden olabildiğince objektif ölçütlere göre ortaya koymaktır. En doğru ya da en iyi çeviriyi bulma gibi bir çabadan ziyade çevirmen tercihlerini hedef dilde kabul edilebilirlik ve yeterlilik açılarından incelemenin daha faydalı olacağı göz ardı edilmemelidir.

Çağdaş Arap edebiyatında kısa hikâye türünün gelişiminde ve Mısır’da ‘millî edebiyat’ hareketinin oluşumunda öncü rol oynayan Muhammed Teymûr’un *Fî'l Kitâr* adlı öyküsünün Rahmi Er, Musa Yıldız ve Erdinç Doğru tarafından dilimize aktarılmış çevirileri, karşılaştırmalı çözümleme yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Makalede incelenen kesitlerin yanı sıra çevirinin bütününe bakarak şu söylenebilir ki; her üç çeviride zamanlar arası uyum, diyalogların çevirisinde konuşma diline uygunluk, yazındaki kahramanların duygusallık, kızgınlık, şaşkınlık gibi durumlarının aktarımları, sözcüksel ve cümle düzeyinde anlamsal eşdeğerlik genel olarak sağlanmıştır. Üç çevirmenin de üslubu kaynak metnin yazarını yansıtacak düzeydedir. Elbette zaman zaman çevirmenler farklı amaçlarla kendi çevirilerini yönlendirmişler, bir takım ekleme ve eksiltmelerde bulunmuşlardır. Çevirmenler arası farklar ise daha çok deyimlerin çevirisinde belirginleşmiştir. Doğru, Yıldız ve Er’e göre daha serbest bir çeviri yaklaşımı benimsemiştir ve kabul edilebilir bir çeviri metni oluşturmuştur. Yıldız ve Er ise daha çok kaynak metin odaklıdır ve yeterli çeviri metinleri yaratmışlardır.

Şunu da belirtmek gerekir ki çeviri eleştirisini yapan kişinin öznel zevkleri büyük önem taşır. Eleştirimen, geçmişten gelen alışkanlıklarıyla kendine en yakın çeviriyi biraz daha öne çıkarma eğiliminde olabilir. Bu hususa da dikkat etmek gerekir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Berrin. (2001), “Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt.18, S.12, ss. 1-16.
- AKSOY, Berrin. (2002), *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- BERMAN, Antoine. (1984), *L'épreuve de l'étranger*, Paris.
- BROECK, Raymond Van den. (1985), *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*, New York.
- DOĞRU, Erdiñ. (2002), *Onuncu Günde Kaplanlar*, Meneviş Yayınları, Ankara.
- ER, Rahmi. (2012), *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- GÖKTÜRK, Akşit. (2011), *Çeviri: Dillerin Dili*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- MEKKİ, Tahir Ahmed. (1985), *el-Kıssatu'l-Kasîra*, Fîl-Kitâr, ss.108-113.
- PAKER, Saliha. (1988), “Çeviri Eleştirisinin Kuramla İlişkisi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Metis Çeviri 4*, ss. 116-121.
- POPOVIÇ, Anton. (1970), *The Nature of Translation: Essays on Theory and Practice of Literary Translation*, James Holmes (Ed.), Mouton.
- SAVORY, Theodore. (1957), *The art of Translation*. London: Cape.
- SUÇİN, Mehmet Hakkı. (2014), “el-edebu'l-arabi fi'l-luğati't turkiyye”, *es-sekafetu'l-arabiyye alâ tariki'l-harîr*, ss. 194-221.
- TOSUN, Muharrem. (2007), *Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- TOURY, Gideon. (1980), *In search of a theory of translation*, Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semitics.
- ÖZCAN Murat. (2016), “Nobel Ödüllü Mısırlı Yazar Necib Mahfuz'un Kahiretu'l Cedide Adlı Romanının Türkçe Çevirisindeki Dil Oyunlarının Eşdeğerlik Açısından İncelenmesi” (Bildiri). A.M. Kırık (Ed.). *I. Uluslararası İletişim, Edebiyat, Müzik ve Sanat Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar Kongresi Bildirileri 24-25 Mart 2016*, (s.s. 395-403). Kocaeli.
- VERMEER, Hans. (1988), *Translation Studies: An Integrated Approach*, Philadelphia.
- YALÇIN, Perihan. (2003), “Vedat Gülşen Üretürk'ün Kırmızı ve Siyah Çevirisindeki Dil Kullanımı”, *Dil Dergisi*, S.118, ss. 34-42.
- YILDIZ, Musa. (2002), “Arap Edebiyatında İlk Modern Kısa Öykü: Muhammed Teymûr'un Fîl-Kitâr'ı”, *Nüşa*, cilt.2, S.4, ss. 45-57.
- YILDIZ, Musa. (2005), *Arapça Çeviri Kılavuzu*, Elif Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, Şerafettin. (2010), “Kat Kat Yasemin Adlı Şiir Çevirisi Üzerine Bir Eleştiri”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 23, ss. 179-192.
- YÜCEL, Faruk. (2007), “Çeviri Eleştirisi Neyi Eleştirir”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt. 8, S.12, ss. 39-58.
- YÜCEL, Hasan Ali. (1940), Önsöz. *Tercüme Dergisi*, ss.1-2.

